

Református Szemle

2000. JÚLIUS–AUGUSZTUS
4–5. SZÁM
XCIII. ÉVFOLYAM

WILLIAM McCOMISH: A református egyházak kétezerben..... 243

Tanulmányok

GERÉB PÁL: Barth Károly Egyházi dogmatika című művének összefoglaló ismertetése.....	247
LUKAS VISCHER: Az emberi jogok és a teremtett világ megőrzése	253
PÁSZTOR JÁNOS: A posztmodern állapot.....	261
KUN ATTILA ÁRPÁD: Néhány szempont a válófélben levők lelkigondozásához.....	268
PÁSZTORI JENŐ: „Predicatio Verbi Dei est Verbum Dei”	275

Előadások

BUSTYA DEZSŐ: A református istentisztelet formáinak szabadsága és összetartó ereje.....	279
GÁLFI ZOLTÁN: Az egyházszervezet kialakulása református egyházunkban.....	286
BOROSS GÉZA: A magyar református evangelizáció történetének tanulságai	292
GERÉB ZSOLT: Az Újszövetség tanítása az emberről	298

Könyvek–Folyóiratok

BÁNYAI LÁSZLÓ: Gert Richter–Gerhard Ulrich: Mitológiai és bibliai jelenetek a művészetben.....	302
BÁNYAI LÁSZLÓ: Friedrich Nietzsche: Az érték átértékelése	302

Műhely

MAIOR ENIKŐ: Loyola Ignác és a jezsuita rend.....	305
IFJ. PÁSZTORI-KUPÁN ISTVÁN: Küroszi Theodorétosz: A megelevenítő Szentháromságról.....	310

ISSN 0254-4458

REFORMÁTUS SZEMLE

Kiadja az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa
A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Csiha Kálmán püspök
Felelős szerkesztő: Dr. Bustya Dezső egyházkerületi lelkészi főjegyző
Szerkesztőbizottság: Dr. Juhász Tamás, Dr. Kovács L. Attila, Csűry István
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 3400 Kolozsvár, Király utca
(str. I.C.Brătianu) 51. sz.
Telefon: 095-112 453
Bankszámla: 45 10 2 32 2 BCR

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Készült a Református Egyház Misztótfalusi Sajtóközpontjának nyomdájában
Felelős vezető: Tonk István

Küroszi Theodorétosz

A megelevenítő Szentháromságról

Bevezetés

Küroszi Theodorétosz (szül. kb. 393 – megh. 466 előtt) szír származású görög egyház- atya, az ún. antiochiai iskola legtermékenyebb teológusa. Nem teljesen bizonyított tény, hogy barátjával, Nesztoriosszal együtt Mopszvesztiai Theodorosz tanítványa lett volna, munkássága azonban félreérthetetlenül az antiochiaiak (Tarzoszi Diodorosz, Joannész Khrüszosztomosz és Theodorosz) hatását tükrözi. Alaposan ismerte az alexandriai hagyományt is, jártas volt a klasszikus görög filozófiában és szépirodalomban. A 431-es efézusi zsinaton Nesztoriosz védelmére kelt, és Alexandriai Kürillosz rosszindulatú támadásaival szemben hosszú évekig sikeresen védelmezte az antiochiai álláspontot, mely a Jézus Krisztus tökéletes emberi természetét hangsúlyozta az aránytalanul az isteni természetre építő alexandriai tanítással szemben. Ő fogalmazta meg a Kürillosz és az antiochiaiak közötti 433-as *Egységformulát* – amit sokan tévesen *Efézusi Hitvallásnak* neveznek –, amelyhez ő maga 434-ben csatlakozott. A 449-es rablózsinat megfosztotta püspöki tisztétől, amelyet végül Khalkédónban kapott vissza, miután nyilvánosan átkot mondott Nesztoriosz személyére és tanítására. A 433-as Egységformulára épülő 451-es *Khalkédóni Hitvallás* mindenekelőtt az ő nevéhez fűződik. A szakirodalomban mindmáig érzékelhető jogtalan hátratétele elsősorban a monofizitizmus elleni írásainak a konstantinápolyi 553-as, ún. ötödik egyetemes zsinaton történt elítélésével magyarázható. Tanításának évszázadokkal későbbi hatását leginkább a helvét irányú reformáció, Kálvin és Bullinger krisztológiai gondolkodása, valamint a Heidelbergi Káté alaptételei tükrözik.

Főbb művei. Mivel az 553-as zsinat tulajdonképpen csak „az igaz hit és szent Kürillosz ellen írt” munkáit helyezte átok alá, sokkal több írása maradt fenn, mint pl. Diodorosznak vagy Theodorosznak. *Exegetikai írásai:* majd minden ószövetségi könyvhöz, valamint Pál leveleihez és a Héber Levélhez írt kommentárt. *Teológiai és apologetikus jellegű írásai:* {*Ελληνικῶν θεραπευτικῆ παθημάτων* (*Graecarum affectionum curatio*), *Ἐκθεσις τῆς ὀρθῆς πίστεως* (*Expositio rectae fidei*), *Kürillosz 12 anathémájának cáfolata*; {*Ἐρανίστης* [*Eranisztész*] (a monofizitizmus elleni legsikerültebb vitairat, melyben szerzőnk megalapozza a kalcedoni terminológiát), a *Haereticarum fabularum compendium*, valamint az Eusebiosz könyvének folytatásául szánt *Egyháztörténet*. Ránk maradt teológiai hagyatékát rendkívül értékes *levelezése* teszi teljessé.

Jelen munkája közvetlenül a 431-es efézusi zsinat előtt íródott. Az itt közölt első részben (*Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιῦ Τριάδος*) Theodorétosz a Szentháromságról szóló tanítást foglalja össze, míg a munka második része *Az Úr emberré válásáról* (*Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*) címmel Vanyó László fordításában jelent meg *Az isteni és az emberi természetről* c. válogatás II. kötetében (Atlantisz Kiadó, Budapest 1994). Különös módon mindkét munka a nagy ellenfél, Kürillosz neve alatt maradt fenn a Vatikán 841-es sz. kódexében, ahol 1833-ban először Angelo Mai bíboros bukkant rá, és azokat Kürillosz neve alatt ki is adta. Albert Ehrhard bizonyította be végül, hogy Theodorétosz a két írás tulajdonképpeni szerzője (A. Ehrhard, „*Die Cyrill v. Alexandrien zugeschriebene Schrift Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως, ein Werk Theodoret's v. Cyrus*”, *Theologische Quartalschrift*, 70, 1888. 179–243, 406–450, 623–653).

Fordításunk alapjául a Vat. 841 szövege, illetve annak a Migne-féle *Patrologia Graecor* sorozatban megjelent változata szolgált (PG 75, 1147–1190). A jobb megértést szolgáló fordítói betoldásokat [ ] zárójelbe tettük, a *dólt betűs* szavak pedig a szöveg hangsúlyának

érezkeltetését hivatottak szolgálni. Ez utóbbiak a görög szövegben is szerepelnek. A fordítói megjegyzéseket, valamint a görög szövegidézeteit a lábjegyzetek tartalmazzák.

Küroszi Theodoréosz: A megelevenítő Szentháromságról

Előhang

Minden írás időt és nyugalmat igényel, valamint gondoktól felszabadult értelmet.¹

Szükséges mindazok számára, akik a mi Megváltónk Jézus Krisztus neve által megvilágosítottak, és felmagasztalt juhait a Pásztornak, aki az életét adta értünk,² hogy meghallják a Pásztor hangját, és az Ő általa kijelölt pásziton legelve az evangéliumi hit határain és törvényein belül megmaradjanak, kedvelvén az apostolok tiszta tanítását. Miután pedig az önteltség sokakat felindított, akik a hiábavaló dicsőséget kívánták, és saját magukat sem ismerve, önnön megbolydult elméjük szüleményeit többre tartották az Istentől ihletett tanításnál: a magasságban lévő városhoz vezető egyenes útról letérve a sokféle ágazó és halált hozó ösvényekre léptek. Mivel mindenek hasonlóképpen eltévelyedtek, de nem úgy, hogy hasonló módon léptek ugyanannak a tévelygésnek útjára, hanem különféleképpen követték az okoskodások csalárdságát;³ illendőnek tartom, hogy azok, akik a királyi – és az istenfőlők által kitaposott – úthoz ragaszkodnak, szánják meg a rászédetteket és leplezzék le az ámítást, mutassák fel az igaz kegyességet, vezessék azokat, akik ezt követik, és óvakodjanak a mindkét oldalon [jelentkező] tévelygéstől, míg nem a királyi várost birtokukba veszik.

1. Arról, hogy Isten fontosnak tartja az emberek megváltását

Éppen ezért a mindenek Megváltója is szétküldte az egész világba az apostolok szent karát, hogy a tudatlanság sötétségében felnevelteket az istenismeret sugaraival megvilágosítsák, hogy a szétszórt és a farkasok [támadásának] kitett juhokat össze is gyűjtsék és gondosan legeltessék, hogy a Lélek művészetével a vadolajfát szelíd olajfává változtassák, s hogy az istentelenség mélységébe süllyedteket a tanítás Igéjével kihalásszák. Mivel tehát az egész emberiség Teremtőjének az emberek üdvössége a legkedvesebb, s a természetnek rendje pedig az, hogy az ápolásra szoruló felebarátunkról gondoskodjunk, az ismeret Urától nekünk adatott talentumot a pénzváltóknál mi is elhelyezzük, nehogy a rest szolgálóval egyazon ítélet alá essünk. Előadjuk hát az isteni végzések tanítását, emlékeztetve a tájékozottaknak, okításul pedig azoknak, akik nem ismerik.

2. Az egyházi tanítás ismertetőjele

Az evangéliumi hit beszédét egyszerűen, de ugyanakkor tanításképpen is kell hirdetni, nem vitatkozó, sem perlekedő, hanem az Isten Egyházához illendő módon: célratorően, nem túlcicomázottan, oktatva, nem terjengősen, a fortélyokat mellőzve, a teológiát pedig szem előtt tartva. Nem sokat firtatva a kifürkészhetlent, vagy kutatva a felfoghatatlant, sem értelemmel vagy beszéddel körülírva a megérthetlent, [még kevésbé] ügyes fogásokra cserélve a legnagyobb tudományt, sem pedig a hit mellőzésével keresve a bizonyítást. Mi a halászokat követjük, a bőrműves⁴ nyomdokain járunk, s a vámszedő vezet; minket a próféta mécses eligazít, és az evangélium napja világosít meg. Saját okoskodásunkból pedig semmit

¹ Ezt a kezdőmondatot csupán Antiochiai Szeverosz szír nyelven fennmaradt *Contra Grammaticum*-ja őrizte meg számunkra. Lásd Joseph Lebon, ed., trans., *Severi Antiocheni Liber Contra Impium Grammaticum, Orationis Tertiae Pars Prior*, Corpus Christianorum Orientalium, Scriptores Syri, Series 4 (Louvain: Marcel Istaş. 1929), V, 46. Lebon latin fordítása így hangzik: „Omnis scriptio otium requirit et tranquillitatem, mentemque curis liberatam”.

² τοῦ τὴν ψυχὴν θεοεικότος ποιμένος ὑπὲρ ἡμῶν – aki az Ő „lelkét tette le” értünk.

³ ἀλλὰ διαφόρως τῆ τῶν λογισμῶν ἀκολουθοῦντες ἀπάτη.

⁴ Theodoréosz itt minden bizonnyal Pál apostolra gondol, aki – hogy gyülekezeteinek anyagi gondot ne okozzon – sátorkészítéssel is foglalkozott.

sem keverünk hozzá a legszentebb Lélek egyetemes tanításához, hiszen ez a szent tanítás zsinórmértéke.⁵

3. Arról, hogy miként szól [ez] a tanítás a kegyeseknek

Mivel ugyanis az eretnek káromlásokat más írásainkban már megcáfoltuk – mindegyiket külön-külön tárgyalván –, lerántottuk az ámtítás leplét, és az istentelenséget [a maga] mezítelenségében felmutattuk: ezúttal tehát, Isten segítségével a hitben neveltek számára előterjesztjük az Egyháznak Istentől kapott tanítását. [Nincs szándékunkban] sem a beszéd hosszadalmasságával untatni az olvasókat, sem a szűkszavúsággal az alaposág kárára cselekedni; hanem mindkét véglet [kerülésével] a közéletet választottuk, hogy a hallgatóságot a terjedelmességgel se fárasszuk, és hogy az istenismeret⁶ tanítását világosan előadhassuk. Megkezdem hát felülről, afelé tartva, Aki maga a kiáradó javak forrása.

4. Hogyan kell vélekednünk az Istenről és Atyáról⁷

Mi, a Szentháromság buzgó követői,⁸ imádói, erős hangú és nemes lelkű hirdetői,⁹ hiszünk egy kezdet nélküli, születetlen¹⁰ Atya Istenben, aki örökké létező Atya, nem később vált¹¹ azzá. Ugyanis soha sem volt olyan, hogy [Ő] ne lett volna [Atya], hanem kezdettől fogva Atya volt. Nem volt először Fiú s azután Atya,¹² [ahogyan] a test[i]ek rendje szerint [lennie kellett volna], hanem amióta csak van – márpedig örökké van – Atya [Ő], és annak nevezetik.

5. Miképpen kell a Fiúról gondolkodnunk

Hiszünk egy Fiúban, aki Nemzőjével együtt örökkévaló, létezésének nincsen kezdete, hanem örökkévaló, éspedig az Atyával együtt [örökkévaló]. Amióta ugyanis az Atya [van], márpedig mindig Atya [is volt], [azóta van] Őbelőle a Fiú. Mert elválaszthatatlanul együvé tartoznak a nevek is, és a cselekedetek is. Ha pedig a Fiú nem örökkévaló, hanem volt olyan idő, amikor [Ő] nem volt, akkor az Atya sem örökkévaló, mert azóta viseli az [Atya] nevet, amióta Ő [az Atya] nemzett. Ha pedig örökkévaló az Isten és Atya (tudniillik káromlás lenne az idő hatalma alá helyezni a Létezőt, az idők Teremtőjét, és időtartamoknak megfelelően ifjabbnak¹³ nyilvánítani az időfelettit, az idő előtt születettet), akkor örökkévaló a Fiú [is], mivel az Atyától született kibeszélhetetlen módon, aki az Atyával együtt örökkévaló, és az Atyával együtt ismerendő.

6. Az Írások úgy tanítanak a Fiúról, mint aki az Atyával együtt örökkévaló

„Kezdetben – mondja [az Írás] – vala az Ige, és az Ige vala az Istennél, és Isten vala az Ige. Ez kezdetben az Istennél vala.”¹⁴ Aki pedig [már] kezdetben létezik, mikor nem volt?

⁵ οὔτος γὰρ τῆς θείας διδασκαλίας ὁ ὄρος – mert ez az isteni tanítás feltétele/meghatározása.

⁶ θεογνωσία – az isteni/szent tudomány.

⁷ Οποίας δεῖ διαλήψεις ἔχειν περὶ τοῦ θεοῦ καὶ Πατρὸς.

⁸ τῆς Τριάδος ἐράσται – a Szentháromság rajongói /„szerelmesei”.

⁹ Lefordíthatatlan szójáték: κήρυκες μεγαλόφωνοί τε καὶ μεγαλόφρονες.

¹⁰ ἀναρχον καὶ ἀγέννητον – az első kifejezés elsősorban a *kezdetnélküliségre*, a második a *nemzés és születés nélküli létezésre* vonatkozik. A görög nyelvnek egy kifejezése hangalakban alig különbözik a másodiktól: az ἀγέννητος elsődleges jelentése: *eredet/kezdet/teremtés nélküli*. A két utóbbi terminus – a γεννώω, illetve a γίνομαι származékként – nagyon sok gondot okozott az első évszázadok teológusainak, különösen amikor a Fiú *születettségét*, illetve a világ és az emberiség *teremtettségét* kellett meghatározni. Az *ariánizmus* felbukkanásának pillanatától kezdve a kettő ebben az értelemben egymással többé fel nem cserélhető, úgy ahogyan azt még Origenész Περὶ ἀρχῶν-jában megtalálhatjuk.

¹¹ κτησάμενον.

¹² Ezzel a nagyon eredeti mondattal Theodorétosz a görög istenek leszármazási sémáját utasítja el, hangsúlyozva, hogy az Atyának ilyen értelemben nem volt „gyermek- és ifjúkora”, mint pl. Zeusznak.

¹³ δευτέρα – másodíknak, következőnek.

¹⁴ Jn 1,1–2 – a bibliai idézetek magyaráztását elsősorban a Theodorétosz szövegváltozata alapján végeztük, de valahányszor csak lehetett, igyekeztünk megtartani a Károli-fordítás teljes, illetve részleges szövegét.

Ugyanis nem azt mondja [János], hogy kezdetben *lett*, hanem, hogy kezdetben *vala*. Ha például okoskodással szeretnénk áthidalni a *vala* [kifejezést], a kezdeten túlra nem tudunk [visszamenni]. Minden [dolog] későbbi Ahhoz [képest], Aki a kezdetben [már] volt: az idő¹⁵ szintűgy, mint a korszak,¹⁶ illetve bármi más, ami az idő [adott] szakaszában kigondolható. Ha pedig a Fiú nem volt örökké együtt az Istennel és Atyával, hanem valamikor utóbb társult [az Atyához], akkor az Atya és a Fiú közé szükségszerűen [bizonyos] időt, illetve korszakot¹⁷ kell beékelni. Ennek elfogadásából pedig az következne, hogy a teremtés korábbi [keletű] a Teremtőnél. Hiszen „*minden* a Fiú által lett, és nála nélkül *semmi* sem lett”¹⁸ – mondja az evangélista. Márpedig [maga] a korszak, illetve az idő is *egyvalami* [ebből] a „*minden*”-ből! A boldog Pál pedig [így] szól: „ez utolsó időkben szólt nekünk Fia által, akit mindennek örökösévé tett, aki által a *korszakokat* is teremtette”.¹⁹ Ha viszont a korszakok a Fiú teremtményei, akkor [keletkezésükkel] nem előzhetik meg a Teremtőt. Így világos, hogy amikor korszakok [még] nem léteztek, idő sem volt, amelyet a napok és az éjszakák alkotnak és határoznak meg. A napot és az éjszakát azonban a világosság kelte és nyugta szabályozza; a világosság pedig a menny, a föld és a levegő után jött létre. Mindezeket pedig, és azokat, amelyek ezekben vannak, az Isten-Ige – az Atya jóakaratóból – szavával teremtette.

Így tehát amikor az idők és a korszakok minden mással együtt létrejöttek az Ige által, akkor semmi sem volt az Atya és a Fiú között, hanem Isten valóban örökkévaló Atya, az Atyával együtt pedig örökkévaló a Fiú. Ezért hangoztatja az evangélista is: „Kezdetben *vala* az Ige.” Pál apostol is így szól: „Aki az Ő dicsőségének visszatükröződése, és az Ő valóságának képmása.”²⁰ Másutt pedig: „Aki, mikor Istennek formájában *vala*, nem tekintette zsákmánynak azt, hogy Ő Istennel egyenlő.”²¹ És sem az nem hagyja ki, hogy *volt*, sem emez, hogy *létezik*, illetve, hogy *megvan*,²² mivel [mindketten] az örökkévaló [Fiút] hirdetik. Éppen ezért egy kevéssel odébb így szól az evangélista: „[Ő] volt az élet, és az élet volt az emberek világossága.”²³ Továbbá: „[Ő] volt az igazi világosság, amely megvilágosít minden embert, eljövén a világba.”²⁴ És ismét: „az egyszülött Fiú, aki az Atya kebelében van”.²⁵ A levélben pedig így szól: „Ami kezdettől fogva *vala*.”²⁶ Az isteni Lélek így tanította meg az Isten egyszülött Igéjéről [szóló] teológiára azokat, akik kezdettől fogva szemtanúi és szolgálói voltak az Igének. Ezért nem sorolják a teremtéshez a Teremtőt; [ezért] nem állítják egy sorba az alkotót a teremtményekkel; [és ezért] nem nevezik sehol teremtménynek Isten tiszteletre méltó gyermekét. Sehol sem kapcsolják össze a *lett* kifejezést az istenség-gel, hanem [János] csakugyan ezt [mondja]: „Kezdetben *volt* az Ige”, nem pedig azt, hogy „kezdetben *lett* az Ige”. [Pál] pedig [ezt mondja]: „Aki [az Ő] dicsőségének visszatükröződése, és [az Ő] valóságának képmása”, nem pedig [ezt]: „[Aki az Ő dicsőségének] visszatükröződése és [valóságának] képmása *lett*.” És újfent: „Aki Istennek formájában *volt*”; [azaz] nem „Istennek formájává *vált*”, hanem „Aki Isten formájában *volt*”. Másutt [így szól]: „Aki képe a láthatatlan Istennek.”²⁷ Nem ezt mondja: „Aki a láthatatlan Isten képmásává *vált*”, hanem Aki [maga a képmás].

¹⁵ χρόνος.

¹⁶ αἰών.

¹⁷ χρόνον καὶ αἰῶνα.

¹⁸ Jn 1,3 – ez a mondat a rákövetkezővel a ἓν (=egy) szó révén kapcsolódik össze. Theodorétosz itt azt bizonyítja, hogy János szerint az Ige, azaz a Fiú nélkül „egy sem lett” (ἕγενετο οὐδὲ ἓν), márpedig az örökkévalóság, illetve az idő egyik eleme a teremtett mindenségnek (ἓν δὲ τῶν πάντων).

¹⁹ Zsid 1,1–2 – a görög szövegben szereplő τοὺς αἰῶνας-t Károli „világ”-gal fordítja. Jelen esetben a Theodorétosz érvelésében kulcsszerepet játszó kifejezés, az αἰών (idő, korszak, időtartam, örökkévalóság) kedvéért tekintettünk el ettől a változattól.

²⁰ Zsid 1,3.

²¹ Fil 2,6.

²² A fenti három bibliai idézetben szereplő görög igék: ἦν, ὄν, ὑπάρχων.

²³ Jn 1,4.

²⁴ Jn 1,9.

²⁵ Jn 1,18.

²⁶ 1Jn 1,1.

²⁷ Kol 1,15: Ὅς ἔστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου – nem pedig ἕγενετο.

7. A Fiú örökkévalóságának az Ószövetségből történő bizonyítása

Így a teológiával²⁸ mindenütt egybekapcsolódik az, hogy *volt*, hogy *létezik*, illetve, hogy *megvan*, és hogy *van*.²⁹ Isten, mikor a nagy Mózeszel beszélt, így nevezte magát: „Vagyok aki Vagyok.”³⁰ És ismét: „Ezeket mondjad az Izráel fiainak: A VAGYOK küldött engem tihozzátok.” Hogy pedig ezek a Fiú szavai, arról az istenkáromlás élharcosai maguk tesznek bizonyosságot, akik az Atyát felfoghatatlannak tartják, a Fiút pedig az Atya és a teremtett [világ] közvetítőjének nevezik, és azt állítják, hogy Ő [a Fiú] jelent meg a pátriárkáknak és a prófétáknak, és szólt is hozzájuk. Minket pedig kétségtelenül maga az Isten-Ige tanít Jeremiás próféta által, amikor így szól:

Azokban a napokban és abban az időben új szövetséget kötök Izráel házával és Júda házával, nem ama szövetség szerint, amelyet az ő atyáikkal kötöttem azokban a napokban, amikor kézen fogtam őket, hogy kivesszem őket Egyiptom földéből.³¹

Hadd kérdezzük most: kicsoda adja hát az új szövetséget? Nemde mindenki számára világos, hogy az Úr Krisztus a szerzője [ennek az új szövetségnek]? Hiszen Ő maga hangoztatja a szent Evangéliumokban:

Megmondattott a régieknek: ne ölj. Én pedig azt mondom néktek: mindaz, aki haragszik az ő atyjafiára ok nélkül, méltó az ítéletre. Megmondattott a régieknek: hamisan ne esküdjél. Én pedig azt mondom néktek: teljességgel ne esküdjetek.³²

Hasonlóképpen tette a többi [kijelentését] is: „megmondattott ekképpen – én pedig ezt így rendelem el. Nem hágom át a meglévő törvényt, hanem tökéletesebbé teszem a törvényhozást, és megtanítom a [törvény] megtartásának módját”. Az új szövetséget tehát az Úr Krisztus adta nekünk. Aki azonban ezt lehetővé tette, ugyanaz adta Izráelnek a régit is az egyiptomi szabadulás után. Aki pedig az ő szövetséget adta és az egyiptomi szolgaságot megszüntette, kétségtelenül ugyanő küldte el Mózeset a Fáraóhoz. Ő maga mondta: „Ezt mondd az Izráel fiainak: a Vagyok küldött engem tihozzátok.” A próféta másutt is világossá teszi ezt, mondván:

Mert Ő a mi Istenünk! Senki más nem mérhető hozzá! Felfedte az ismeret minden útját, s átadta azt Jákobnak, az Ő szolgájának,³³ és Izráelnek, az Ő szeretettjének. Ezek után pedig megjelent a földön, és az emberekhez fordult.³⁴

Később kezdjük tehát megérteni a prófécia értelmét. Kicsoda az, aki megjelent a földön, és az emberekhez fordult? Nyilvánvaló – úgy vélem – mindazok számára, akik értelemmel bírnak, hogy az Isten-Ige az, Aki felvette a mi természetünket, Aki nem tekintette zsákmánynak, hogy Istennel egyenlő, hanem megüresítette önmagát és szolgálakot öltött. Ő adta tehát az ismeret útját Jákobnak, az Ő szolgájának, és Izráelnek, az Ő szeretettjének, Ő jelentette ki a régi törvényt Mózes által a pusztában. Aki pedig ezt a törvényt adta, mielőtt a törvényt adta volna, a Mózeszel való párbeszéde során így szólt: „Ezt mondd az Izráel fiainak: A VAGYOK küldött engem tihozzátok.” Amiért aztán a próféta is így kiáltott: „Ő a mi Istenünk, senki más nem mérhető hozzá!” Bizonyosságot tesz Ő róla, de nem a csekélységéről, hanem páratlan [nagyságáról].

²⁸ A θεολογία jelentése itt: Isten lényéről (azaz a Szentháromságról) szóló beszéd.

²⁹ A görög szövegben szereplő kifejezések: ἦν, ὢν, ὑπάρχων, ἔστιν.

³⁰ ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν = „én vagyok a létező, Az, Aki (mindig) van” – 2Móz 3,14.

³¹ Jer 31, 31.

³² Vö. Mt 5,21–33.

³³ Ἰακώβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ – a παῖς (fiú, szolga) kifejezés a korakeresztény időkben Jézus Krisztus egyik leggyakoribb messiási jelzője volt. A szöveg krisztológiai értelmezése részben erre épül.

³⁴ Báruk 3,36–38.

Vegyétek szemügyre, mennyire hasonlít a prófétai üzenet az evangéliumi tanításokhoz! Mózes a VAGYOK-ot³⁵ hirdeti. Az Isten-Ige pedig önmagáról még inkább azt mondja, hogy [örökké] létezik. Pál ugyan többször használja a „létező” kifejezést, de hozzáteszi a „meglévő”-t is, mely ugyanazt jelenti, mint a „létező”. Továbbá alkalmazza a *van* igét, amely értelem szerint azonos jelentésű a fentiekkel. János, a teológus³⁶ hasonlóképpen cselekszik, amikor az evangéliumi leírásba sok helyütt beiktatja a *létező* kifejezést, és magát az [evangélium] előszavát ugyancsak ezen kifejezésekkel ékesíti, hiszen nem is egyszer, de nem is kétszer vagy háromszor, hanem jóval többször hirdeti Azt, „Aki volt”.

8. Arról, hogy más illik az Isten-Igéhez és más a felvett természethez

Ha tehát az igazság hirdetői ezeket tanítják, kicsoda [lenne] olyan vakmerő és öntelt, hogy a *volt* helyett *nem volt*-ot mondjon? [Ki merészelné] a *Vagyok* és a *létező* kifejezésekkel szemben teremtménynek nevezni Azt, Aki időtlenül és szenvedéstől mentesen született az Atyától, és az Atya kebelén nyugszik? Mert Aki *van*, az nem teremtetik, Aki *létezik* az nem alkotatik. A *lett* és a *felöltötte* kifejezéseket és az ezekhez hasonlókat ugyanis nem Istenre vonatkoztatva, hanem az emberré válás hírüladása érdekében használják azok, akikre [Isten] az istenismeret titkait bízta.³⁷ Elsőként maga a boldog János hirdeti, hogy „az Ige testté *lett*”, megállapítva, hogy „kezdetben *volt* az Ige”; és az isteni természetre többször is alkalmazza a *volt* kifejezést, majd miután rátér az emberré válás mozzanatára, szükség-szerűen hozzáteszi a *lett* szót is. Mert nem volt kezdetből fogva örökkévaló az, amit az Isten-Ige belőlünk felvett,³⁸ hanem az idők vége felé jött létre, és az Isten-Ige [akkor] öltötte fel azt. A boldog Pál is ugyanígy jár el, hiszen ezt mondja: „Isten formájában *volt*”, és hozzáteszi: „nem tekintette zsákmánynak, hogy Istennel egyenlő”; majd így folytatja: „önmagát megüresítette, szolgai formát vevén fel”. Egyrészt a *szolgai formához* illeszti a *felvette* szót, másrészt az *Isten formája* kifejezést a *volt* [szóval] köti össze. Mivel tehát Isten formája már eleve létezett, sőt inkább örökké létezik, az vette fel a szolgálakat. Éppen ezért Isten Igéje nem teremtmény, sem alkotás, se nem tartozik a nem létezők közé, hanem az Atyától nemzette mindörökké az Atyával együtt létezik, és az Atyával együtt a nemes lelkű [hívektől] egyazon tiszteletet veszi.

9. Az Istentől való születésről

A *születés* szó hallatán senki se gondoljon a mi születésünk körüli szenvedésekre: az elválasztásra, a vérfolyásra, a vajúdásokra,³⁹ vagy más ezekhez hasonló dolgokra, hiszen ezek a test szenvedései. Isten azonban test nélküli és szenvedéstől mentes, változatlan és nem változtatható⁴⁰ és mindörökké az is marad. Ha pedig valaki úgy véli, hogy a születés nem eshet meg szenvedés nélkül, az a teremtésről szóló ígéknél is fogadja el ezt az érvelést: mert amint [a születéssel] együtt jár az elmetszés⁴¹ és a vérfolyás, azonképpen a teremtményeket a gond, a fáradozás, a verejték, az eszközök, az eleve adott anyag,⁴² a kudarcok és a többi

³⁵ ὄν – az örökké létező.

³⁶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης – „János, aki Isten beszédét szólja” – a szó szoros értelmében vett *teológus*.

³⁷ Ebből a mondatból derül ki világosan, hogy Theodorétosz számára a θεολογία, tudományos kifejezésként elsősorban az Istenről, ill. a Szentháromságról szóló tanítást jelenti, míg az οἰκονομία, azaz Istennek az emberiség megváltására vonatkozó „házirendje”, a Jézus Krisztus emberré válását jelöli. Sok esetben – így a fenti mondatban is – az οἰκονομία egyszerűen „emberré válás”, vagy jelentheti akár Jézus Krisztus emberi természetét is.

³⁸ ἡ ἐξ ἡμῶν ληφθεῖσα [φύσις] – egyértelmű, hogy a felvevő a Személy, a felvett pedig a „tárgy”, az emberi természet. Krisztusban tehát a személyiség szerepét az Ige tölti be. Ha ugyanis az „ember” [azaz egy külön személy] felvételéről lenne szó, akkor a szövegben a ληφθεῖς kifejezést találnánk.

³⁹ A vatikáni kéziratban (Vat. 841) szereplő kifejezés, ὀδύνην (= fájdalom, bánat) helyett Angelo Mai, a szöveg első kiadója, az ὠδῖνα (= szülési fájdalom, vajúdás) változatot ajánlja, arra hivatkozva, hogy az utóbbi kifejezés a 10. fejezetben is szerepel.

⁴⁰ A fenti kifejezések (ἀσώματος, ἀπαθής, ἀτρεπτος, ἀναλλοίωτος) következetes használatával Theodorétosz egyértelműen a kalcedoni krisztológia útját egyengeti.

⁴¹ τομή – szerzőnk valószínűleg a köldökzsinór elmetszésére gondol.

⁴² ὄλη προϋποκειμένη – szó szerint: az alatta fekvő föld (sár, por), amelyből az ember vétetett. Átvitt értelemben a kifejezés a földi életben eleve alapul szolgáló anyagot, az anyagi világot jelenti.

ezekhez hasonló dolgok szintén elkísérik. Ha pedig a puszta akarat elegendő Istennek a mindenség megteremtéséhez, és akaratával a nem létezőből azonnal létezőt hozott elő, lássa be az ellenfél⁴³ azt is, hogy Isten nemzése minden szenvedéstől mentes volt. Mivel azonban nem az emberekéhez hasonló módon alkotott, éppen úgy másképpen is nemzett.

10. Mi az Úr neveinek értelme

Ezért nevezik az Igét Fiúnak is, aki szenvedés nélkül született, a gondolatból szenvedésmentesen születő beszéd mintájára. Fiúnak is nevezetetik, mint aki az Atyától születés által származik. Istennek is mondatik, mint az atyai természet részese és a nemző Isten változatlan képmása. Az Isten-Igéről pedig hinnünk kell, hogy Ő Egyszülött, aki az „Egy”-ből Egyként és egyedi módon született; a dicsőség visszatükröződése, mint Aki önmagában az Atyát képviseli, és Nemzőjével szüntelenül együtt van, mint a ragyogás a világossággal. Az Isten-Ige [az Atya] személyi valóságának képmása, azért, hogy ne pusztán [isteni] hatóerőnek, hanem élő személynek⁴⁴ valljuk, Aki a maga [személyében] Nemzőjét teljességgel képviseli. Az *elszülött* [kifejezés] pedig nem az isteni természet, hanem a megtestesülés⁴⁵ neve. Mert miképpen volna lehetséges, hogy az Isten-Ige egyszülött és egyben elszülött is legyen? Hiszen egymással szemben áll a két kifejezés: az *egyszülött* az egyetlen leszármazottat jelöli, az *elszülött* pedig azt, aki mások előtt született, azaz megelőzte születésével a többieket. Az Isten-Igének azonban nincsen testvére,⁴⁶ ugyanis egyszülött. De hogyan lehetne elszülött az, Aki egyetlenként született az Atyától? Világos tehát, hogy az *elszülött* megnevezés az emberré válást⁴⁷ illeti.

Ha pedig valaki kételkedne, Páltól tanuljon, aki így szól: „Mert akiket eleve ismert, eleve el is rendelte, hogy azok az Ő Fia ábrázatához hasonlatosak legyenek, hogy Ő legyen elszülött sok atyafi között.”⁴⁸ Mert a hívők kinek a természet szerinti testvérei? Nem az Isten-Ige, hanem az azonos természetű emberség [testvérei], hiszen ahhoz hasonló formájúak is. Másutt ezt is mondja: „Ki elváltoztatja a mi nyomorúságos testünket, hogy hasonló [formájú] legyen az Ő dicsőséges testéhez.”⁴⁹ Ő tehát elszülött is, Akinek sok atyafia van, és Akiről maga mondja a Zsoltárookban: „Hadd hirdessem nevedet atyámfiaimnak.”⁵⁰ Korántsem mondjuk azonban külön [személynek] az egyszülöttet és az elszülöttet, hanem ugyanazon [személynek] tartjuk, de nem ugyanazon okból.⁵¹ Hiszen egyszülöttnek neveztetik az idők feletti születése értelmében, és elszülöttnek mondatik, mint aki elsőként szüntette meg az élethez vezető születés fájdalmait. Ezért nevezik Őt a halottak elszülöttjének⁵² is, mert elsőként támadott fel, és megnyitotta a halál kapuit. Ugyanakkor az egész

⁴³ Ti. az, aki a nemzést és a születést képtelen a fájdalomtól stb. elválasztani.

⁴⁴ ζῶσαν ὑπόστασιν τὸν θεὸν λόγον εἶναι πιστεύσης – a ὑπόστασις itt közelít leginkább a latin „persona” fogalmához. Ezért tudja Theodorétosz később a πρόσωπον-nal azonosítani, hiszen meggyőződéssel vallja, hogy az Ige ténylegesen ζῶσας ὑπόστασις, élő személy, az Aoristos Participium lehangsúlyosabb és legakutabb értelmében. Sajnos, Theodorétosz legtöbb korabeli és mai értelmezője kitarotán félreolvassa vagy figyelmen kívül hagyja Kürosz püspökének ezen – a Megváltó személyi mivoltának egységét alátámasztó – egyáltalán nem szórványos kijelentéseit.

⁴⁵ οἰκονομία.

⁴⁶ Az ἀδελφός különösen érdekes jelentése itt: az egyetlen δελφύς-ből (anyaméhből) születetteket jelöli. Az Igének, mint az Atya Egyszülöttjének, tényleg nincsen „testvére” abban az értelemben, hogy az Atya csupán Őt nemzette minden idők előtt.

⁴⁷ οἰκονομία – Theodorétosz a Krisztus emberi természetének elszülöttségét az Ige egyszülöttségével állítja párhuzamba, anélkül azonban, hogy két külön személyről beszélne.

⁴⁸ Róm 8,29.

⁴⁹ Fil 3,21.

⁵⁰ Zsolt 22,23 (LXX, Vulgata: Zsolt 21,23).

⁵¹ Ez a mondat ismétlen világossá teszi Theodorétosz következetesen képviselt szándékát, mellyel a személyt és a természetet, a „valaki”-t és a „valami”-t megkülönbözteti. A fenti mondatban a megtestesült Igét τὸν αὐτὸν-nak, azaz ugyanazon személynek tartja a szerző – ezt az egyes szám hímnem accusativus kétségtelessé teszi. Kürosz püspöke ugyanilyen szabatossággal fogalmazza meg tételének második felét is: οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ δέ – melyből nyilvánvaló, hogy az egyes szám semleges nem accusativus semmiképpen sem vonatkozhat személyre. A „kettős Krisztus” vádjá Theodorétosz esetében ismétlen csak áthagyományozott alaptalan rágalomnak bizonyul.

⁵² Kol 1,18; Jel 1,5.

teremtett [világ] elsősülte,⁵³ aki az új teremtés első szülötteként világra jöttével megújította azt. Erről [az új teremtésről] mondja a boldog Pál: „ha valaki Krisztusban van, új teremtés az; a régiék elmúltak, íme, újjá lett minden”.⁵⁴

Ha pedig a perlekedők – akik többre tartják a viszálykodást a meggyőzésnél – magáról az Isten-Igéről mondanák, hogy „minden teremtmény elsősülte”: azoknak oktalanságát kinevetjük. Ezt pedig egyszersmind elfogadjuk, hogy ekképpen a sokak közül a legkiválóbb, nálunk lévő igazságot mutathassuk fel: mert hiszen Ő [az egész teremtés] elsősülte ugyan, de nem nevezetetik *első teremtménynek* minden teremtmény közül.⁵⁵ Egyértelmű tehát, hogy Ő valóban az egész teremtés előtt született, és semmi sem korábbi keletű a Fiúnál, hanem Ő az Atyával együtt örökkévaló, és az egész teremtett világ előtt már létezett. A teremtmények egész természete pedig nyilvánvalóan későbbi, hiszen azt Ő maga hozta létre. Ebből következően tehát semmi [érv] sem marad az istenkáromlók számára.

11. Arról, hogy senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya, és senki sem ismeri az Atyát, hanem csak a Fiú

Ahhoz, hogy bebizonyíthassuk az Atya és a Fiú egyenlőségét, magából az Úr tanításából kell kiindulnunk: „senki sem ismeri a Fiút – mondja – csak az Atya; az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és akinek a Fiú akarja megjelenteni”.⁵⁶ Melyik a nyilvánvalóbb ezen kifejezések közül? Ezt mondja: egyenlő köztünk az ismeret, hiszen én ismerem az Atyát, és általa megismertetem; és ismer engem az Atya, és általam Ő is megismertetik. Az egész teremtett világ pedig ki van zárva [ebből] a mi ismeretünkből. Miképpen lehetne ugyanis az, hogy aki nem részese a mi természetünknek, az a mi ismeretünket bírhasa? Némelyek azonban mégis részesülnek valamelyest ebből a látásmódból. Én megjelentem ugyanis az Atya ismeretére vonatkozó [dolgot] annak és azoknak, akiknek akarom, mintegy tükör által és homályosan.⁵⁷

Mindezt az Úr tanításából ismerjük meg: van-e helye itt a nagyobbak és a kisebbnek? Mely teremtmény ismeri úgy a Teremtőt, ahogyan a Teremtő ismeri azt? Mely teremtmény lehet egyenlő a Teremtőjével? Avagy elfelejtettük volna, hogyan beszél a Szent Írás a teremtésről? Emlékezzünk hát a próféta szavaira:

Rége te fundáltad a földet, Uram, s az egek is a te kezded munkája. Azok elvesznek, de te megmaradsz; mindazok elavulnak, mint a ruha; mint az öltözetet, elváltoztatod azokat, és elváltoznak. De te ugyanaz vagy, és a te eszendeid el nem fogynak.⁵⁸

És újfent: „Aki a szeleket teszi követeivé és a lángoló tüzet szolgálivá.”⁵⁹ Ez a Teremtő és a teremtmény különbözősége. A másik esetben tehát egyenlőségről [van szó], azaz semmiképpen sem teremtményről és teremtőről, hanem Atyáról és Fiúról. Éppen ezért használja [az Írás] ezen neveket, hogy azokból [viselőik] azonosságára következtethessünk. Ezt mondja ugyanis: „senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya; az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú”. A „senki” szó a teremtményt jelöli. A teremtmények kizárása pedig a teremtményeknél magasabb rendű és [fölöttük] megmaradó [Fiúra] utal, Aki Nemzőjével természet szerinti egységben van:⁶⁰ „senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya; az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és akinek a Fiú akarja megjelenteni”.

Az igazság ellenségei azt kérdezik: hogyan kell a Szentírást olvasni? A betűhöz ragaszkodva, vagy annak értelmét kutatva? Ha tehát ők ez utóbbit választanák, akkor önnön kije-

⁵³ Kol 1,15.

⁵⁴ 2Kor 5,17.

⁵⁵ Rendkívül frappáns fogalmazás: πρωτότοκος γὰρ, ἀλλ' οὐ πρωτόκτιστος πάσης κτίσεως.

⁵⁶ Mt 11,27.

⁵⁷ Vö. 1Kor 13,12.

⁵⁸ Zsolt 102,26–28 (LXX: Zsolt 101,26–28).

⁵⁹ Vagy: „Aki angyalait szélle, szolgálait lángoló tűzzé teszi” – Zsolt 104,4 (LXX: Zsolt 103,4).

⁶⁰ τῷ γεννήσαντι φυσικῶς συνημμένον – íme a „természet szerinti egység” Theodorétosz Szentháromságában.

lentésükből kellene tanulniok, és a saját ellenvetéseikkel kellene ezt cselekedjék, hogy a dolgok valódi értelmét felfedezhessék. Ha pedig azt mondanák, hogy a betű elegendő a tökéletes tanításhoz, akkor a szóban forgó [bibliai idézet] alapján hadd cáfoljam meg az ő értelmezésüket. Hiszen a Fiú [eszerint] elérhetetlennek, az Atya pedig hozzáférhetőnek találhatók; ugyanígy a Fiú felfoghatatlannak, az Atya pedig láthatónak [bizonyul]. Mert amikor az Úr Krisztus önmagáról azt mondotta, hogy „senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya”, nem tette hozzá, hogy „és akinek az Atya akarja megjelenteni”, hanem így folytatta: „az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú”, és rögtön hozzátette: „és akinek a Fiú akarja megjelenteni”. Nem csupán megismerhetővé tette így az Atyát, hanem ezen látást a maga hatalma alá is rendelte. Ha pedig akár tízezerszer is akarnák a Fiút istentelen módon megsérteni azok, akik ezt tenni szokták, mi nem vagyunk hajlandók elfogadni az Isten és Atya elleni káromló gondolatot. Hisszük ugyanis, hogy Isten a maga teljességében láthatatlan és elgondolhatatlan. Mert hogyan lehetne a felfoghatatlan Fia a felfoghatónak?⁶¹ Az Atyát és a Fiút tehát egyformán körülírhatatlannak, elérhetetlennek és felfoghatatlannak tartjuk, de hisszük, hogy az Atya és a Fiú felfedi az ismeretet az értelmes vizsgálódás és a hit látása számára: „senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya; az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú”. Másutt pedig ezt mondja: „Amiként ismer engem az Atya, én is úgy ismerem az Atyát.”⁶² Sem többé, sem kevésbé, hanem ahogyan én ismerem [Őt], [úgy] ismer [Ő is] engem.

12. Arról, hogy az Atya és a Fiú hatalma egyenlő

Akiknek tehát egyenlő az ismerete, azoknak a hatalma is egyenlő. Akiknek pedig a hatalma egyenlő, azoknak nyilván a lényege is egy. Hogy pedig az Atya és a Fiú hatalma egyenlő, arról minket szintén maga a Megváltó tanított imígyen szólva:

Az én juhaim közül valók hallják az én szómat, és én ismerem őket, és követnek engem. És én örök életet adok nékik; és soha örökké el nem vesznek, és senki ki nem ragadja őket az én kezemből. Az én Atyám, aki azokat adta nekem, nagyobb mindeneknél; és senki sem ragadhatja ki azokat az én Atyámnak kezéből. Én és az Atya egy vagyunk.⁶³

Íme, hogyan [fogalmaz]: nemcsak egyszerűen kijelenti, hogy „én és az Atya egy vagyunk”, mintegy megelőzve az eretnek gonoszságot, [s azt,] hogy ezt a kijelentést [pusztán] a szándékra és az akaratra vonatkoztassák, hanem először megállapítja az [Atya és a Fiú] hatalmának egyenlőségét, és utána tér rá a következőkre. Ezt mondja ugyanis: „az engem követő juhoknak örök életet adok, hogy soha egy se vesszen el közülük”. Ugyan kicsoda lenne oly hatalmas, hogy kiragadhassa kezemből az én nyájamat? Mert amiképpen a mindeneknél nagyobb Atya jobbát senki sem képes felülmúlni, azonképpen lehetetlen elragadni [akár] egyet is az én oltalmazottaim közül, hiszen „én és az Atya egy vagyunk”. Hol van tehát a kisebb és a nagyobb? Mert ha eszerint sem a Fiú, sem az Atya kezéből nem lehet kiragadni [semmit], akkor az elsőbbségnek nincs helye [közöttük]. Mivel pedig az Atya mindeneknél nagyobb, és senki sem ragadhat ki semmit az Ő kezéből, következésképpen a Fiú is mindeneknél nagyobb, hiszen ugyanúgy az Ő kezéből sem tud senki [semmit] elragadni. Ezért folytatja így: „én és az Atya egy vagyunk”. Mert ha újfent a betűhöz ragaszkodunk, látni fogjuk, hogy elsőnek a Fiú kerül említésre. Ezt mondja ugyanis: „én és az Atya”, nem pedig ezt: „az Atya és én”, jelezve a két személyt, és hirdetve a természet azonosságát. Mert az „én és az Atya” kijelentéssel a személyi valóságok számát jelöli,⁶⁴ míg a rákövetkezővel: „egy vagyunk” az [egy és ugyanazon] hatalom változatlanságát bizonyítja. Akiknek tehát ismerete, hatalma is és akarata is egyenlő, azoknak nyilvánvalóan a természete is egy, bármennyire is arcátlankodnának az istenkáromlók.

⁶¹ Vagy: „Mert hogyan lehetne a felfogható [Atyának] Fia a felfoghatatlan?”

⁶² Jn 10,15.

⁶³ Jn 10,27–30.

⁶⁴ Az előbbi mondatban szerzőnk így fogalmazott: δείξας τὴν τῶν προσώπων δυάδα, ἐκήρυξε τὴν τῆς φύσεως ταυτότητα. A másodikban pedig: τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποστάσεων ἐσήμανε. A πρόσωπον és a ὑπόστασις kifejezéseket Theodorétosz tudatosan közelíti egymáshoz már ebben a korai munkájában is.

13. Az Atya és a Fiú egyenlőségét több helyütt is tanítja [a Szentírás]

Azt, hogy az Atya és a Fiú hatalma azonos, másutt is tanítja [az Írás], amikor így szól: „Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik, én is munkálkodom.”⁶⁵ Emitt pedig így: „Amint az Atya feltámasztja a halottakat és megeleveníti, úgy a Fiú is, akiket akar, megelevenít.”⁶⁶ Azt mondja [tehát]: [megeleveníti azokat], „akiket akarja”, nem pedig azokat, akik felől parancsot kapott; [életet ad azoknak], akiknek szándékában áll, nem pedig azoknak, akikhez úgymond Ő oda van rendelve. Így tehát mind a szolgálat, mind pedig az Úr mivolt önnön sajátja [az Úr Krisztusnak]. És ismét másutt:

Ha az én Atyám dolgait nem cselekszem, ne higgyetek nékem; ha pedig azokat cselekszem, ha nékem nem is akartok hinni, higgyetek a cselekedeteknek: és megtudjátok, hogy az Atya én bennem van, és én Őbenne vagyok.⁶⁷

Ebből is láthatjátok ismét, hogy az Atya és a Fiú egyenlő, hiszen így szól: „az Atya én-bennem van, és én Őbenne vagyok”. Ez [a viszony] azonban lehetetlen a magasabb rendű és az alárendelt fél között. Ezt mondom ugyanis: minden teremtményt – láthatót és láthatatlant egyaránt – [nem csupán] önmagába foglal a mindenség Istene, sőt sokkal inkább a tenyerén tartja azokat, ahogyan [az Írás] mondja: „az Ő kezében vannak a földnek mélységei”.⁶⁸ És újfent: „Aki birtokában tartja a földkerekséget, amelynek lakói mint sáskák előtte.”⁶⁹ Másutt pedig: „Ki mérte meg markával a vizeket, arasszal az egeket, és nyalábonként az egész földet?”⁷⁰ Az egész teremtett világot tehát, amint [maga] mondotta, a kezében tartja a mindenség Teremtője: így lehetetlen, hogy Őt teremtmény magába foglalja.⁷¹ Az egyenlőtlen felek tehát képtelenek egymást kölcsönösen tartalmazni. Ha pedig ez [a kijelentés] igaz – amint valóban az is –, akkor a Fiú úgy foglalja magában az Atyát, ahogyan az Atya a Fiút. Az [Atya és a Fiú] egyenlőtlenségére vonatkozó állítást egyértelműen elvetjük tehát, felismerve az Atya és a Fiú egyenlőségét.

14. Annak bizonyítása, hogy az Atyát és a Fiút azonos tisztelet illeti meg

Ezt ismét maga az Úr Krisztus tanítja nekünk, amikor így szól: „Én vagyok az ajtó. Senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam.”⁷² Másutt pedig: „Senki sem jöhet az én Fiamhoz, hanemha az én mennyei Atyám vonja azt.”⁷³ Megismerjük ebből tehát, hogy amiképpen a Fiú az Atyához, azonképpen az Atya is a Fiúhoz vezet a megváltottakat. Hol van hát az eretnekek alantas istentisztelete? Hol van a teremtményhez illő szolgálat? Hogyan bizonyíthatnák ők az Atya uralmának és a Fiú szolgátságának egyenlőtlenségét? Hallottuk ugyanis, miként vezet a Fiú az Atyához azokat, akik a megváltásra áhítoznak, és azt is, hogy az Atya ugyanezt cselekszi, amikor a Fiúhoz vonja a hit növendékeit.

15. Arról, hogy az Atya és a Fiú egyazon természetű

Megtanuljuk tehát ebből, hogy az Atyát és a Fiút egyenlő tisztelet illeti. Ezt azonban másutt is tanítja az Úr, amikor Ő maga szól a zsidó hallgatóságához. Mondanivalójának részletes kifejtése után végül így foglalja össze [tanítását]:

Ha magam teszek is bizonytságot magamról, az én bizonytságtételem igaz; mert én nem egyedül vagyok, hanem én és az Atya, aki küldött engem. A ti törvényetekben is megvan pedig írva, hogy két ember bizonytságtétele igaz. Én vagyok aki bizonytságot teszek magamról, és bizonytságot tesz rólam az

⁶⁵ Jn 5,17.

⁶⁶ Jn 5,21.

⁶⁷ Jn 10,37–38.

⁶⁸ Zsolt 95,4 (LXX: 94,4). τὰ πέρατα = a szélei, a vége, partja.

⁶⁹ Ézs 40,22.

⁷⁰ Ézs 40,12.

⁷¹ Lásd a több, mint ezer évvel későbbi „finitum capax – non capax infiniti” Luther–Kálvin vitát!

⁷² Jn 10,9 és Jn 14,6.

⁷³ Vö. Jn 6,44.

Atya, aki küldött engem. Mondának azért néki a zsidók: Hol van a te Atyád?
Felele nekik Jézus: sem engem nem ismertek, sem az én Atyámat; ha engem ismernétek, az Atyát is ismernétek.⁷⁴

Ó, mekkora az eretnekek balgasága! Mily esztelenül örvöngenek az Areiosz és Eunomiosz káromlásának követői! Ezen ostobaságon túlmenően a bennük megmutatkozó hatalmas szemérmertlenség is szembeszökő. Mivel fentről lefele irányuló folyamatnak tartják a [Krisztus] küldetését, következőképpen azt állítják, hogy az elküldő nagyobb tiszteletre méltó a küldöttnél. Mennyire járatlanok az Írásokban! Hiszen meg se gondolják, hogy Jákób, akit Izsák Mezopotámiába küldött, [emberi] természete szerint semmiképpen sem lesz alacsonyabb rendű ezen [küldetés] folytán annál, aki őt elküldte. Hasonlóképpen Józsefet is elküldte Jákób, hogy megkeresse a testvéreit, de senki sem állítja, hogy [József] nem rendelkezett volna apjával azonos [emberi] természettel, [pusztán azért] mert atyja küldő szavának készséggel engedelmeskedett.

Erre valószínűleg azt mondanák: ha a természet rendje szerint nem is felsőbbrendűek a fenti elküldők küldötteiknél, az atyai méltóságra való tekintettel mindenesetre kiváltságos tiszteletben van részük. „Ó esztelenek” – mondanám nekik – „de hiszen [olyan példákat] is felhozhatunk, amikor az alacsonyabb rangúak küldik el a magasabb rangúakat, és ezáltal semmiképpen nem fosztjuk meg a küldötteket az őket megillető tisztelettől. Hiszen Jónátánt, a király fiát, aki atyjával együtt uralkodott, az a számkivetett Dávid küldte el, aki még a szolgák sorában sem mert mutatkozni. Mivel tehát az egyik az elküldő, a másik pedig a küldött, a ti érvelésetek értelmében többé már nem lehet király az, akit elküldtek, illetve már nem lehet számkivetett az, aki küld. Ellenkezőleg: a küldő Dávidra száll küldöncének méltósága, az általa elküldött Jónátánra pedig a küldönc nyomorúsága szakad. Ez azonban korántsem így történt.”

De miért is kellene az emberi példákkal előhozakodni? Hiszen [olyan esetet is] találunk [az Írásban], amikor Isten a küldött és az ember a küldő fél. A [Jabbók-révi] küzdőtárs ugyanis így szólt Jákóbbhoz: „Bocsáss el engem, mert feljött a hajnal.” Jákób így felelt neki: „Nem bocsátlak el téged, míg meg nem áldasz engem.”⁷⁵ Mit szólhatnának mindezek ellen a hit bölcs mesterei? Az Úr mondásai alapján ugyanis [mindezt] másképpen látjuk, hiszen az Atya, Aki küld, együtt van az elküldött Fiúval: „mert én nem egyedül vagyok – mondja –, hanem én és az Atya, aki küldött engem”.⁷⁶ Továbbá: „Az én Atyám nem hagyott engem egyedül.”⁷⁷ Másutt pedig: „az én Atyám, Aki én bennem lakik, Ő cselekszi e dolgokat”.⁷⁸ Ha tehát Krisztusban és Krisztussal van Az, Aki Őt küldte, hol van a küldött kisebbségi dúsége? Honnan és hová küldhető Az, Aki mindeneket betölt? Hiszen az elküldés maga helyváltoztatásra utal. Ha azonban az Atya és a Fiú mindeneket magában foglal, akkor sem az Atya nem küldte a Fiút olyanokhoz, akiktől úgymond Ő maga éppen távol volt, sem a Fiú nem ment át egy bizonyos helyről egy másikra. Ugye nem marad más, minthogy a [Krisztus] elküldését a felvett emberi [természetre] kell vonatkoztatni.

Ideje immár, hogy rátérjünk az Úr mondásainak magyarázatára. Ezt mondja: „A ti törvényetekben meg van írva, hogy két ember bizonyágtétele igaz.” Majd hozzáteszi: „Én vagyok, aki bizonyágot teszek magamról, és bizonyágot tesz rólam az Atya, aki küldött engem.” A képmásra [azaz Krisztusra] tekintve ismerjünk rá tehát [az Atya] eredeti arcára.⁷⁹ Hiszen azt mondja: „két ember bizonyágtétele igaz”. Viszont két embernek nyilván egyazon [emberi] természete van, amelyben mindenki osztozik. Egy természete van tehát az Atyának és a Fiúnak, és valóban egyazon képmás⁸⁰ alapján ismerjük meg őket és teszünk róluk vallást. Amiképpen tehát az imént két emberről [volt szó], hasonlóképpen itt Istenről

⁷⁴ Jn 8,14–19.

⁷⁵ 1Móz 32,26. A héber שלח (elküldeni, elbocsátani) megfelelőjeként a Septuaginta szövegében az ἀποστέλλω igét találjuk. Theodorétosz fenti érvelésében végig ezt a görög kifejezést használja.

⁷⁶ Jn 8,16.

⁷⁷ Jn 8,29.

⁷⁸ Jn 14,10 – ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν ἐμοὶ μένων – az én Atyám, aki én bennem marad.

⁷⁹ τὸ ἀρχέτυπον.

⁸⁰ μία εἰκὼν – a Krisztus (emberi) képmása.

és Istenről, Atyáról és Fiúról [beszélünk], akik már neveik által is mutatják természetük azonosságát.⁸¹ Mert sem a valóságos Isten nem különbözik természete szerint a valóságos Istentől, sem a Fiú nem különbözik Őtőle, lévén az Isten Fia. Ezek hallatán a zsidók megkérdezték tőle: „Hol van a te Atyád?” Jézus pedig így felelt: „Sem engem nem ismertek, sem az én Atyámat; mert ha engem ismernének, az én Atyámat is ismernének.”

Látjátok ismét, hogyan mutatkozik meg [az Atya és a Fiú] egylényegűsége! Hiszen ezt mondja: „ha engem ismernének, az én Atyámat is ismernének”. Az egyféle lényegű [személyen] keresztül azonban a másféle lényegű fel nem ismerhető; a különböző fajtájú, illetve [egymástól] idegen [dolgok] egymást nem példázhatják. A közös természetűek viszont egymás által megismerhetők. Egyetlen emberen keresztül megfigyelhető az egész emberiség természete, illetve egyetlen juhon keresztül a juhok egész fajtája. De semmiképpen nem [ismerhetők meg] a juhokon keresztül az oroszánok, sem az oroszánok által a juhok, sem emberek által az angyalok, sem angyalok által az emberek: mert hiszen minden élőlény a saját természetének képviselője. Ha tehát az egyszülött Ige az Isten teremtménye és a nem [mindig] létezők közül való,⁸² illetve ha természet szerint valaki mástól nemzetett [és nem az Atyától], akkor vajon milyen hitelességgel mutathatná fel önmagában az Atyát? Ha azonban az Atyát a Fiún keresztül ismerjük meg, és aki a Fiút ismeri, az ismeri az Atyát is, akkor kerüljön fék minden istenkáromló nyelvre, és ragadjon az ínyükhöz a próféta szava szerint.⁸³ Mi pedig, a Szentháromság magasztalói ezennel befogadjuk az egylényegűségről szóló biztos ismeretet, fenntartva, hogy az Atya a Fiúban semmilyen más módon fel nem ismerhető, kivéve ha [Fiával] azonos lényegű. Imádjuk hát a mi Megváltónkat, és várjuk hódolatunk gyümölcsét, amelynek adományozója az Úr szava szerint éppen maga az Atya: „mert ha valaki nékem szolgál – mondja –, megbecsüli azt az én Atyám”.⁸⁴ János, a csodálatos teológus pedig így szól: „Aki hisz a Fiúban, örök élete van; aki pedig nem enged a Fiúnak, nem lát életet, hanem az Isten haragja marad rajta.”⁸⁵

16. Az Úr sok helyütt tanította, hogy az Ő az Atyával egyazon lényegű

Hogy pedig az egylényegűséget más tanúbizonyságok alapján is igazolhassuk, hallgassunk hát magára a fennhangon szóló Úrra, amint nem csupán tanítványaihoz, hanem a zsidókhoz is [intézi szavait]:

Aki hisz énbennem, nem én bennem hisz, hanem abban, aki elküldött engem. És aki engem lát, azt látja, aki küldött engem. Én világossággul jöttem e világra, hogy ne maradjon a sötétségben, aki énbennem hisz.⁸⁶

Ha tehát az, aki a Fiúra néz [az Atyát látja, és] az Atyában hisz,⁸⁷ hol van hát a felsőbb-, illetve alsóbbrendűség? Mert az alacsonyabb rendű [személyben] összezsugorodik a magasabb rendű, és [abban] fel nem ismerhető; ha pedig az Atya nagyobb, hogyan lehetne Őt a Fiúban meglátni? Ha pedig a Fiúban szemlélhető [az Atya], akkor nyilvánvalóan egy vele egyenlő [személyben] mutatkozik. Ugyanis nyilvánvaló a kettejük kölcsönös egyenlősége. Egy kevéssel odébb ismét maga az Úr szól az apostolokhoz:

Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam. Ha megismertetek volna engem, megismertétek volna az én Atyámat is; és mostantól fogva ismeritek Őt, és láttátok Őt. Monda néki Filep: Uram, mutasd meg nekünk a Te Atyádat, és elég nekünk! Monda néki Jézus: Annyi idő óta veletek vagyok, és mégsem ismertél meg engem, Filep? Aki engem látott, látta az én Atyámat is; mi módon mondod azért te: Mutasd

⁸¹ καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀνόμασι δηλοῦντες τῆς φύσεως τὴν ταυτότητα.

⁸² ἐξ οὐκ ὄντων.

⁸³ Zsolt 137,6 (LXX: Zsolt 136 6).

⁸⁴ Jn 12,26.

⁸⁵ Jn 3,36.

⁸⁶ Jn 12,44–46.

⁸⁷ A *Vat. 841* szövegében ez áll: εἰ τοῖνον ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Πατέρα πιστεύει...

meg nekünk az Atyát? Nem hiszed-é, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van? A beszédeket, amelyeket én mondok, nem magamtól mondom; hanem az Atya, aki énbennem lakik, Ő cselekszi e dolgokat. Higgyetek nekem, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van; ha pedig nem, magokért a cselekedetekért higgyetek nekem.⁸⁸

Mi lehetne ezen szavaknál világosabb? Mi lehetne ezen tanításnál nyilvánvalóbb? És mégis: úgy tűnik, hogy a zsidók [szemét elborító] fátyol az eretnekek értelmét is elhomályosította. Mert a napnál világosabb [igazságot] nem akarják felismerni, és a tudatlanság önként választott ködébe burkolóznak. Mi azonban az Úrra hallgassunk, Aki így szól: „Ha megismertetek volna engem, megismertétek volna az én Atyámat is; és mostantól fogva ismeritek Őt, és láttátok Őt.” Amikor Tamás megkérdezte tőle: „Nem tudjuk, hová mégy, hogyan tudhatnánk hát az utat?”⁸⁹ – úgy tanította őt, és a többi apostolt, mint aki önmagának [szerez] hitelt, és a lélek szemével látható. [Ő maga] az Atya szemtanúja volt, az Atya pedig Őbenne vált láthatóvá. Filep nem értette ezt, és kérte Őt, mondván: „mutasd meg nekünk a Te Atyádat, és elég nekünk!” És nem dicsérte meg őt [az Úr], mert az eretnekek módján „a nagyobbat” kívánta látni. Ehelyett dorgálásban volt része, mint olyannak, aki nem ismerte fel a Fiúban az Atyát. „Hiszen annyi idő óta veletek vagyok – mondta – és még sem ismertél meg engem, Filep?” De hiszen Filep nem Őt, hanem az Atyát kívánta látni. Miért részesült olyan dorgálásban, mint aki nem ismerte meg a Fiút? [Jézus] feleletének következő részében világít rá a dorgálás okára: „Mert aki engem látott, látta az Atyát is; mi módon mondod azért te: Mutasd meg nekünk az Atyát?” Különbözöm ugyan [az Atyától] személyi vonatkozásban, de nem [vagyok más] a természetet illetően.⁹⁰ Az Atyát teljesen önmagamban hordozom, mert az Ő tökéletes pecsétje és valóságának képmása vagyok, [egyszóval] természetes képe az [én] Atyámnak, Aki velem együtt létezik. Amikor tehát Őt akarod látni, tekint rám, és mindkettőnket meglátod, de nem a test, hanem a hit szemével; a hit szemével pedig olyan mértékben, hogy megismerheted a cselekedeteket, de nem a természetet vagy a lényegét: mert mindezek meghaladják az értelem felfogóképességét. Ezért folytatja így:

Nem hiszed-é, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van? A beszédeket, amelyeket én mondok, nem magamtól mondom; hanem az Atya, aki énbennem lakik, Ő cselekszi e dolgokat. Higgyetek nekem, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van; ha pedig nem, magokért a cselekedetekért higgyetek [nekem].

Ha tehát ezeket [a cselekedeteket] az Atyának tulajdonítja, az Atya pedig Őbenne marad, és Ő az Atyában, és aki Őt látta és ismeri, az látta és ismeri az Atyát is, akkor minden értelemmel bíró [ember] számára világos, hogy egyazon természete van az Atyának és a Fiúnak, és a Fiú mindennel rendelkezik, ami az Atya tulajdona. Mert [a Fiún kívül] senki más nem képviselte önmagában az Atyát, és [senki más] nem rendelkezett ugyanúgy mindennel – az atyaságot kivéve – mint az Atya; az atyai mívolt ugyanis az Atya tulajdonsága, amiképpen a Fiúé a fiúság.

17. Másfajta bizonyítása annak, hogy a Fiú az Atyával egyenlő

Ezt az egyenlőséget másutt is tanítja [az Írás], amikor így szól: „monda Jézus: Most dicsőítették meg az embernek Fia, és az Isten is megdicsőítették őbenne. Az Isten is megdicsőíti őt Ő magában, és ezennel megdicsőíti őt.”⁹¹ És újfent: „Atyám, eljött az óra; dicsőítsd meg a te Fiadat, hogy a te Fiad is dicsőítsen téged.”⁹² Ő, felülmúlhatatlan eretnek ostobaság! Azt állítják ugyanis, hogy a megdicsőítő nagyobb a megdicsőítetténél. Az Atya valóban dicsőít, a Fiú pedig megdicsőítettik: így tehát – szerintük – az Atya nagyobb a Fiúnál. De ha

⁸⁸ Jn 14,6–11.

⁸⁹ Jn 14,5.

⁹⁰ ἕτερός εἰμι, φησὶν, κατὰ τὸ πρόσωπον, οὐ κατὰ τὴν φύσιν.

⁹¹ Jn 13,31–32.

⁹² Jn 17,1.

nemcsak a Fiú dicsőítetik meg, hanem ő is megdicsőíti az őt dicsőítő [Atyát], akkor melyiküket illeti a kiváltságos, illetve az alárendelt hely? Hiszen az előbb elmondottakból az következne, hogy a kiváltság⁹³ áthárul arra, aki dicsőít. Így aztán a Fiú az alacsonyabb rangú, amikor megdicsőítetik, de [rögtön] Ő lesz a kiváltságos, mihelyt Ő dicsőíti meg [az Atyát]. Ezt állítani azonban a végletekig menő esztelenség és örültség lenne, hiszen [az Írás] itt nem az Atya és a Fiú rangkülönbségére, hanem a kettejük közötti egyenlőségre tanít bennünket. Ugyanis azt halljuk, hogy amiképpen az Atya dicsőíti a Fiút, ugyanúgy dicsőítetik Ő is a Fiú által; és ahogyan a Fiú dicsőítetik az Atya által, Ő is akképpen dicsőíti az Atyát. Mert aki megdicsőítettet, nem azt vette, amit nem bírt, hanem azt, amivel rendelkezett. [Az Úr] ugyanazon a helyen tanítja ezt, mondván: „És most te dicsőíts meg engem, Atyám, te magadnál azzal a dicsőséggel, amellyel bírtam te nálad a világ létele előtt.”⁹⁴ Ha pedig már a világ teremtése előtt övé volt ez a dicsőség, hogyan kérhetné hát adományként azt, ami öröktől fogva az Ő tulajdona?

18. Arról, hogy az Atya és a Fiú uralma azonos

[Az Úr] miután rámutatott arra, hogy Ő nem csupán megdicsőítetik, hanem maga is megdicsőíti [az Atyát], így folytatja: „Megjelentettem a te nevedet az embereknek.”⁹⁵ Egy kevéssel odébb pedig így tömi be az eretnekek száját: „Az enyémekek mind a tieid és a tieid az enyémekek.”⁹⁶ Nem akarja a közös uralmat megosztani, és az Atyától különböző [uralmat] sem akar felmutatni. De mivel azok, akik a káromlások özönét zúdították [Isten] Egyszülöttjére azt állítják, hogy Ő csupán elfogad, és az Atya az, aki ad, [az Úr] bebizonyítja, hogy az Ő mindenség feletti uralma az Atya uralmával azonos: „az enyémekek mind a tieid, és a tieid az enyémekek” – mondja. Így tehát nem az uralom megosztásáról, hanem annak közös voltáról tanít.

Azonban a hitről szóló beszédet már kissé hosszúra nyújtottam, és átléptem a bevezetésben megígért rövideg határát. Fel akartam mutatni ugyanis az evangéliumi tanításból az Egyszülött méltóságát, így mondanivalómat a megígértnél bővebben kellett kidolgoznom, habár a magyarázatok során rövidegre törekedtem. Most tehát magukhoz az evangéliumi és prófétai könyvekhez irányítom a kegyeseket – hiszen azok a Fiúról szóló teológiával vannak tele –, jómagam pedig rátérek a soron következő kérdésre.

19. A Szent Lélekről

Hiszünk tehát, mint mondtam, a kezdet nélküli Atya Istenben, és a természet szerint Ővele együtt örökkévaló Fiú Istenben, Aki az Atyától nemzetett, és mindörökké együtt van az Atyával az Evangélium szavai szerint, ugyanis ezt mondja: „Kezdetben vala az Ige.” És hiszünk az igaz, a vezérlő, a jó és a vigasztaló Szent Lélekből is, Aki Istentől származik;⁹⁷ nem nemzetett, mivel egy Egyszülött van; nem is teremtett, mivel a Szentírásban sehol sem találjuk a teremtmények közé sorolva, hanem az Atya és a Fiú mellé rendelt. Úgy tanultuk, hogy Ő az Atyától származik, de származásának módját nem firtatjuk, hanem tiszteletben tartjuk a teológusok és boldog férfiak által nekünk szabott korlátokat.

---

⁹³ μεῖζον.

⁹⁴ Jn 17,5.

⁹⁵ Jn 17,6.

⁹⁶ Jn 17,10.

⁹⁷ τὸ ἐκ θεοῦ προελθὼν – aki Istentől jön ki. Theodorétosz átveszi a Szentlélek származására vonatkozó hagyományos kifejezést (A Lélek „előjön” – l. latin „processio”). Ugyanakkor már ebben a fejezetben megpróbálja áthidalni a Keleten is megoszlatással fenyegető Filioque-kérdést, melyet csupán a második könyv végén említ ismét, egyetlen mondatban, a megbékélést szorgalmazva: „Hagyjuk abba a Lélek származásának helytelen kutatását is, mert azzal olyasmit akarunk megtudni, amit csak az Atya, a Fiú és a Szent Lélek ismer.” (L. Az Úr emberré válásáról, 34. fejezet.)

20. Arról, hogy a Lélek egyenrangú az Atyával és a Fiúval

A mi Megváltónk, maga Jézus Krisztus tanított meg bennünket arra, hogy a Szent Lélek teszi teljessé a Szentháromságot. Ezt mondotta: „Elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvé őket az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek nevében.”⁹⁸ Az Atyával és a Fiúval együtt teszünk róla bizonyosságot, hiszen Ő minden teremtmény fölött van. Éppen ezért hirdeti kitartóan a boldog Pál is, hogy a Lélek együtt van az Atyával és a Fiúval, ugyanis ezt mondja: „Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme, és az Istennek és Atyának szeretete, és a Szent Léleknek közössége mindnyájatokkal.”⁹⁹

21. A Szentlélek uralmának felmutatása

Újfent [ezt olvassuk]: „A kegyelmi ajándékokban pedig különbség van, de ugyanaz a Lélek. A szolgálatokban is különbség van, de ugyanaz az Úr. És különbség van a cselekedetekben is, de ugyanaz az Isten, a ki cselekszi mindezt mindenkiben.”¹⁰⁰ [Pál] fennszóval hirdeti a Lélek hatalmát: „Mindezeket pedig egy és ugyanaz a Lélek cselekszi, osztogatván ajándékait minden hívőnek külön-külön, az Ő szilárd akarata szerint.”¹⁰¹ Hiszen Ó általa vesszük bűneink bocsánatát, Ő részesít minket a szabadságban, és Őtőle kapjuk a fiúvá tétel kegyelmi ajándékát. Pál ezt mondja: „Mert nem kaptunk szolgaság lelkét ismét a félelemre, hanem a fiúságnak Lelkét kaptuk, aki által kiáltjuk: Abbá, Atyám!”¹⁰² Másutt pedig: „Mert az élet Lelkének törvénye megszabadított engem a bűn és a halál törvényétől.”¹⁰³ És egyebütt: „Az Úr pedig a Lélek; és ahol az Úrnak Lelke, ott a szabadság.”¹⁰⁴ Márpedig aki másokat megszabadít, az nem lehet alárendelt szolgálta. Miképpen adhatná ugyanis a hozzá hasonló szolgáltnak azt, amit Ő maga sem birtokol, amiben Ő maga sem részesedhet, vagy amit valószínűleg Ő maga is szívesen megszerezne, de nem áll módjában? Ha pedig szabadságot oszt a hívőknek, és a szolgálta szabadokká teszi, egyértelmű, hogy Ő nem lehet szolgálta, hanem uralkodik, és uralkodói mivoltánál fogva szabadsággal ajándékozza meg azokat, akiket akar. Ezért mondta a boldog Pál is, hogy „mindezeket egy és ugyanaz a Lélek cselekszi, osztogatván mindenkinek külön, amint akarja”. Az ószövetségi próféta szintén ezért hirdeti fennszóval az Ő hatalmát: „Az Úr és az Ő Lelke küldött engem.”¹⁰⁵ Isten is így dorgálta a zsidókat: „tervet visznek véghez nélkülem, és szövetséget kötnek, de nem Lelkem által”.¹⁰⁶ A Szent Lélek tehát az uralom részese. Másutt pedig ezt mondja: „mert én veletek vagyok, és az én Lelkem tiköztetek marad”.¹⁰⁷

22. Arról, hogy a Vigasztaló egyben Teremtő is

Jób a Szent Lelket szintén Teremtőnek és Úrnak vallja, de sem szolgálta, sem pedig teremtménynek. „Az Isten Lelke teremtett engem, és a Mindenható lehelete tanított engem”¹⁰⁸ – mondja. Ha pedig [a Lélek] emberi természetet teremtett, akkor Ő az Atyával és a Fiúval azonos lényegű.¹⁰⁹ Hiszen az ember teremtésekor így szólt Isten: „Teremtsünk embert a mi

⁹⁸ Mt 28,19.

⁹⁹ 2Kor 13,13: ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ Πατρὸς – a nagyon kevés újszövetségi kéziratban megőrzött, „az Isten és Atya” szeretetét tartalmazó szövegvariáns felhasználásával Theodorétosz még szabatosabbá teszi a Szentháromságról mint az egy Isten Hármasegységéről alkotott óegyházi hitvallást.

¹⁰⁰ 1Kor 12,4–6.

¹⁰¹ Vö. 1Kor 12,11.

¹⁰² Róm 8,15.

¹⁰³ Róm 8,2.

¹⁰⁴ 2Kor 3,17.

¹⁰⁵ Ézs 48,16 – Κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. A másik fordítási lehetőség: „az Úr engem küldött, és az Ő Lelkét”. Károlinál az utóbbi változatot találjuk.

¹⁰⁶ Ézs 30,1.

¹⁰⁷ Vö. Hag 2,4–5.

¹⁰⁸ Vö. Jób 32,8.

¹⁰⁹ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἔχει Πατρὶ καὶ Υἱῶ – Theodorétosz itt azzal korrigálja a korábbi egyházi kifejezőmódot, hogy nem csak a Fiút, hanem a Szent Lelket is az Atyával azonos lényegűnek nevezi.

képünkre és hasonlatosságunkra.”¹¹⁰ Akiknek pedig ábrázatuk azonos, azoknak nyilván a lényegük is egy.

23. Arról, hogy a Szent Lélek Istenből való

Hogy pedig a Szent Lélek isteni természettel rendelkezik, azt maga Isten tanítja nekünk Jóel próféta által, aki így szól: „azokban az utolsó napokban kiöntök az én Lelkemből minden testre”.¹¹¹ Az Úr Krisztus pedig a tanítványokhoz intézett szavaival tanít minket, mondván: „De mikor átadnak titeket, ne aggodalmaskodjatok, mi módon vagy mit szóljatok; mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a ti Atyátoknak Lelke az, Aki szól tibennetek.”¹¹² És ismét Pál: „De ti nem vagytok testben, hanem Lélekben; ha ugyan az Isten Lelke lakik bennetek.”¹¹³ Kevéssel odébb: „Mert akiket Isten Lelke vezérel, azok Istennek fiai.”¹¹⁴ Másutt pedig:

Nekünk azonban Isten kijelentette [Önmagát] az Ő Lelke által: mert a Lélek mindeneket vizsgál, még az Istennek mélységeit is. Mert kicsoda tudja az emberek közül az ember dolgait, hanemha az embernek lelke, amely őbenne van? Azonképpen az Isten dolgait sem ismeri senki, hanemha a Lélek, aki az Istenből való.¹¹⁵

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a Szent Lélek nem másféle vagy más lényegű,¹¹⁶ hanem az isteni természetből való. Éppen ezért ismeri az Isten mélységeit is, s tudja Isten dolgait is, amiképpen a mi lelkünk is a magunkéit. Ha pedig valaki [a Léleknek] ezt a vizsgálódását tudatlanságnak vélné, ezt megtalálja az Atyára vonatkoztatva is: „Aki pedig a szíveket vizsgálja, tudja, mi a Lélek gondolata.”¹¹⁷ Ha pedig a mindenség Ura nem tudatlanságból következően vizsgálódik, hanem már keletkezésük előtt világosan ismer mindeneket, és az Istennek Szent Lelke nem tudatlanság miatt vizsgálja az Isten mélységeit: hogyan egyeztethetné hát össze a tudatlansággal azt, hogy amiképpen az ember lelke ismeri a benne lakozó dolgokat, ugyanúgy az Isten dolgait senki sem ismeri, csak az Isten Lelke? Hiszen a keresés ellentétben áll a tudással. A lélek azonban nem keresi, hanem pontosan ismeri a reá tartozó dolgokat. Így tehát a Szent Lélek pontosan ismeri az Istent. És amiképpen az Atyát senki sem ismeri, csak a Fiú, és a Fiút sem [ismeri más], csak az Atya, ugyanígy, amint [Pál] mondja, senki sem ismeri az Isten dolgait, csak az Isten Lelke. Az elmondottak alapján pedig azt tanuljuk meg, hogy [az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek] közös természete van.

Mivel pedig azok, akik mindenféle arcátlanság betegségében szenvednek – és itt Areiosz és Eunomiosz káromlásának követőire gondolok – Istent magát tartják Isten Lelkének, a boldog Pál apostol szükségképpen mutatja fel, hogy a Lélek [külön] személy. Ugyanis így szól:

Mi pedig nem e világnak lelkét vettük, hanem az Istenből való Lelket; hogy megismerjük azokat, amiket Isten ajándékozott nekünk. Ezeket prédikáljuk is, nem oly beszédekkel, melyekre emberi bölcsesség tanít, hanem amelyekre a Szent Lélek tanít; lelkiekhez lelkieket szabván. Érzéki ember pedig nem foghatja meg az Isten Lelkének dolgait: mert bolondságok néki; meg sem értheti, mivelhogy lelkiekkel ítéltetnek meg. Mert ki érte fel az Úrnak értelmét, hogy megoktathatná Őt? Bennünk pedig Krisztus értelme van.¹¹⁸

---

¹¹⁰ 1Móz 1, 26. Szerzőnk a bibliai többes szám első személy használatát itt a Szentháromságra érti.

¹¹¹ Jóel 2,28.

¹¹² Mt 10,19–20.

¹¹³ Róm 8,9.

¹¹⁴ Róm 8,14.

¹¹⁵ Vö. 1Kor 2,10–11.

¹¹⁶ οὐδὲ ἑτεροούσιον – tehát ὁμοούσιον.

¹¹⁷ Róm 8,27.

¹¹⁸ 1Kor 2,12–16.

[Pál] tehát azzal a mondással, hogy „mi nem e világnak lelkét vettük, hanem az Istenből való Lelket”, nem arra tanít, hogy a Szent Lélek nem azonos eredetű a világgal, hanem arra, hogy Ő az isteni természet birtokosa. Ezenfelül még oly módon is tanít, hogy nem az Istenről és Atyáról, hanem a Szent Lélekről beszél, Akinek a kegyelmében a hívők részesülnek. Ezért mondja, hogy a Lélek Istenből van, úgy tanítván Róla, mint olyanról, Aki valóságos létét az Atyától kapja, és az Atya természetével rendelkezik, de nem nemzés útján, hanem oly módon, amivel csak a Fiút ismerő [Atya], az Atyát ismerő [Fiú] és a mindkettejüket ismerő [Lélek] van tisztában. Azt tanultuk ugyanis, hogy a [Lélek] Istenből van, de [származásának] módja felől nem oktattak bennünket. Megelégszünk hát a nekünk adott ismeret mértékével, és nem firtatjuk hozzá nem értő módon azt, ami [számunkra] hozzáférhetetlen.

24. Arról, hogy a nagy apostol a Szent Lelket Istenként ismeri

Arról pedig, hogy Isten a Szent Lélek, ismét maga Pál tanít minket, mondván: „megmossattattatok, megszenteltettetek és megigazítottatok a mi Urunk Jézus Krisztus nevében és a mi Istenünk Lelke által.”¹¹⁹ Mert ugyan miért neveztetünk Isten templomainak, akik a kerestség által a Lélek kegyelmét veszik, ha a Szent Lélek maga nem Isten? Arra ugyanis, hogy a hívők a Lélek templomának nevezetnek, ugyanazon apostol tanít minket, így szólván: „nem tudjátok-é, hogy a ti testetek a bennetek lakozó Szent Léleknek temploma, a melyet Istentől nyertetek; és nem a magatokéi vagytok? Mert áron vétettetek meg.”¹²⁰ A templom pedig a benne lakozó Istent hirdeti. Ezért mondotta Pál fentebb: „Nem tudjátok-é, hogy ti Isten temploma vagytok, és az Isten Lelke lakozik bennetek? Ha valaki az Isten templomát megrontja, megrontja azt az Isten. Mert az Istennek temploma szent, ezek vagytok ti.”¹²¹ Ha tehát a kerestség által a *Lélek* kegyelmét veszik a hívők, és ennek folytán mi – mint erre az ajándékra méltottak – *Isten* templomának neveztetünk, következik tehát, hogy a Szent Lélek valóban Isten. Ennek okáért, ha azok, akik a Lélek kegyelmében részesültek, Isten lakóhelyei és templomai és annak is nevezetnek, akkor a Szent Lélek isteni természetű, és mind az Atyával, mind pedig a Fiúval egylényegű.¹²² Ha pedig [a Lélek] teremtmény volna, és [az isteni lényegtől] eltérő lényeggel rendelkezne, akkor joggal lenne Isten templomainak nevezetnek azok, akik a Lélek ajándékát kapták. Ha pedig mégis Isten templomainak nevezetnek azok, akik kisebb-nagyobb mértékben vették a Lélek ajándékát, ebből az elnevezésből a [Szent Léleknek az Atyával és a Fiúval való] lényazonosságára¹²³ fogunk következtetni. Ugyanezt tanítja az első apostol is a Cselekedetek Könyvében, amikor leleplezi Anániás lopását.

25. Az Istentől ihletett Péter a Lélekről [Pállal] egybehangzóan nyilatkozik

Hiszen ezt mondja: „Anániás, miért vezette félre a Sátán a te szívedet, hogy megcsald a Szent Lelket, és a mező árából magadnak félre tégy?” Egy kevéssel odébb pedig: „Nem embereknek hazudtál, hanem Istennek.”¹²⁴ És mivel Anániás úgy vélte, hogy az apostolok, mint [egyszerű] emberek előtt titokban tarthatja, hogy a birtok árából a maga szándéka szerint félretett, az apostolok feje megtanítja arra, hogy a Lélek kegyelmével rendelkezők számára minden titokban történt [esemény] nyilvánvalóvá válik. Ezt mondja ugyanis: „Nem nekünk hazudtál, hanem a Szent Léleknek. Tehát nem embereket csaptál be, mint gondoltad, hanem magának Istennek hazudtál. Nem embereknek hazudtál hát, hanem Istennek. Mert nem minket vezettél félre – mondja –, hanem a Szent Lelket, aki maga Isten, Istenből veszi létét, és az Ő természetével rendelkezik.” Ugyanezt később Lukács is világossá teszi a Cselekedetekben, mikor arról beszél, hogy Antiókiában a Szent Lélek így szólt az Úrnak szolgáló és bőjtölő atyafiakhoz:

¹¹⁹ 1Kor 6,11.

¹²⁰ 1Kor 6,19–20.

¹²¹ 1Kor 3,16–17.

¹²² καὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ ὁμοούσιον.

¹²³ συγγένεια.

¹²⁴ ApCsel 5,3–4.

26. Bővebb bizonyítása annak, hogy a Szent Lélek valóban Isten

„Válasszátok el nékem Pált és Barnabást a munkára, amelyre én őket elhívtam.”¹²⁵ A továbbiakban pedig leírja [Lukács], hogy a Szent Lélek kiküldte őket, és lementek Szeleukiába, elmondja miképpen járták végig Ciprust, Liciát, Likaóniát, Pamfiliát, Bithiniát, hirdetve az Evangéliumot, majd így folytatja:

És onnét Barnabás és Pál a körülöttük levő [gyülekezettel] elhajóznak Antiókhia-ba, ahonnét az Isten kegyelmére bízták volt őket arra a munkára, melyet elvégeztek. Mikor pedig megérkeztek és a gyülekezetet egybehívták, elbeszélék, mily nagy dolgokat cselekedett az Isten ő velük.¹²⁶

Lukács először a Szent Lélekről beszél, aki kiválasztja Pált és Barnabást arra a munkára, amelyre őket elhívta. Az út végeztével azonban [a Szent Lelket] kétszer is az „Isten” névvel illeti. Először azt mondja, hogy elhajóztak Antiókhia-ba, ahol őket az Isten kegyelmére bízták, arra a munkára, amelyet elvégeztek; másodszer pedig azt, hogy összegyűjtötték a gyülekezetet, és elbeszéltek, hogy mily nagy dolgokat cselekedett velük Isten. És minden biztonnal a Szent Lélek tett velük csodákat, Ő adta nekik a bölcsességet, irányította gondolkodásukat, Ő erősítette meg az igehirdetőket, Ő sugallta beléjük a tanítás igéjét. Ezért mondta Pál is:

Némelyiknek ugyanis bölcsességnek beszéde adatik a Lélek által; másoknak pedig tudománynak beszéde ugyanazon Lélek szerint; egynek hit ugyanazon Lélek által; másnak pedig gyógyítás ajándékai azon egy Lélek által¹²⁷ – és így tovább.

Pál továbbá arra tanít, hogy a Szent Lélek nem olyan szolgálattévő, aki szüntelenül osztja mindezen ajándékokat, hanem Úr lévén, azoknak adja ajándékait, akiknek akarja. Így folytatja: „mindezeket egy és ugyanaz a Lélek cselekszi, osztogatván mindenkinek külön, amint akarja”. Ha tehát saját akarata szerint a *Szent Lélek* cselekedte mindezeket az apostolok által, Pál és Barnabás viszont a körük sereglett gyülekezetnek azt mondta, hogy *Isten* cselekedett velük nagy dolgokat, akkor a Szent Lélek valóban Isten az apostolok beszéde szerint.

Ugyanez történt Jeruzsálemben is, a legihletettebb Lukács [evangélista] elbeszélése szerint, aki így fogalmaz: „Elhallgatott azért az egész sokaság; és hallgatják vala Barnabást és Pált, amint elbeszélék, mennyi jelt és csudát tett az Isten ő általok a pogányok között.”¹²⁸ A Szent Lélek tehát valóban Isten, hiszen Ő maga vitte véghez a jeleket és a csodákat. Ezért mondja az Úr is az Evangéliumban: „Ha pedig én Istennek Lelke által úzom ki az ördögöket, akkor kétség nélkül elérkezett hozzátok az Isten országa.”¹²⁹ A Cselekedetekben pedig Lukács újfent azt mondja Pálról, hogy „Silást választván maga mellé, elméne, az Isten kegyelmére bízván az atyafiaktól”.¹³⁰ Lukács ezen a helyen ismét Istennek nevezi a Szent Lelket, aki az antiókhiai atyafiakon keresztül elválasztotta Pált arra a munkára, amelyre őt elhívta. A boldog Pál szintén ezt mondja a Korinthusiakhoz írt Levelében: „Akkiket az Isten rendelt az Egyházban: némelyeket prófétául és apostolokul, némelyeket pedig pásztorokul, tanítókul és evangélistául a szentek tökéletesbítése céljából.”¹³¹ Milétoszban pedig, miközben megemlékezett az Istentől kapott kegyelemről, búcsúzóul ezt kötötte az atyafiak lelkére:

---

¹²⁵ ApCsel 13,2.

¹²⁶ ApCsel 14,26–27.

¹²⁷ 1Kor 12,8–9.

¹²⁸ ApCsel 15,12.

¹²⁹ Mt 12,28.

¹³⁰ ApCsel 15,40.

¹³¹ A fenti idézet inkább megfelel az Ef 4,11–12-nek, mint az 1Kor 12,28-nak.

Viseljetez gondot azért magatokra és az egész nyájra, melyben a Szent Lélek titeket vigyázókká tett, az Úr Anyaszentegyházának legeltetésére, melyet tulajdon vérével szerzett.¹³²

Látjátok tehát ismét, miképpen mondja [Pál] Istennek a Szent Lelket.¹³³ Ott ugyanis úgy említette a pásztorokat, tanítókat és evangélistákat, mint akiket Isten a kézzrátétel által rendelt. Emitt pedig a Szent Lélekről szól ekképpen: „melyben a Szent Lélek titeket vigyázókká tett az Anyaszentegyház legeltetésére”. Úgy tanít a Szent Lélekről, mint aki Isten, és hogy a természet közös mivoltából következően az „Isten” és a „Lélek” kifejezés ugyanazt teszi. Amik ugyanis az Isten és Atya által történnek, azokban közreműködik a Fiú és a Szent Lélek; amelyeket pedig a Fiú és a Lélek visz véghez, azokat az Isten és Atya hasonlóképpen jóváhagyja. Ismét a boldog Pál hirdeti másutt, hogy Isten a Szent Lélek, mondván:

De ha mindnyájan prófétálnak és bemegy egy hitetlen vagy avatatlan, az mindenektől megfeddtek, mindenektől megítéltetik, és az ő szívének titkai nyilvánvalókká lesznek; és így arca borulva imádja az Istent, hirdetvén, hogy bizony az Isten lakik tibennetek.¹³⁴

Mert hiszen a prófétálás a Lélek ajándéka, és a Lélek leplezi le a szív titkait, hogy azok nyilvánvalókká legyenek; az emberek gondolatait azonban Isten ismeri, ebből pedig szükségszerűen az következik, hogy aki a prófécia által megfeddett, az ítélet alatt lévén könnyörögni fog Istennek, és hirdeti, hogy valóban Isten lakozik öbennük,¹³⁵ habár azok tulajdonképpen a Lélek ajándékával rendelkeznek. Ha azonban Isten lakozott bennük, mihelyst ők a Lélek ajándékából részesültek, egyértelmű, hogy a Szent Lélek kétségtelenül Isten és Istentől való.

27. A Szentlélek teremtetlenül származik Istentől, és ezért örökkévalónak is nevezetik

A legihletettebb Péter így szól Közönséges Leveleiben: „Boldogok vagytok, ha Krisztus nevéért gyaláznak titeket; mert megnyugszik rajtatok a dicsőségnek, a hatalomnak és az Istennek Lelke.”¹³⁶ A boldog János pedig ezt mondja levelében: „Erről ismerjük meg, hogy benne maradunk és Ő mibennünk; mert a maga Lelkéből adott minékünk.”¹³⁷ Akiről pedig azt hirdeti [az Írás], hogy Istentől [származik], az nem teremtmény, hanem az Isten lényegéből való. Ezért nevezi Őt a boldog Pál kezdet nélkülinek és örökkévalónak:

Mert ha a bakoknak és bikáknak a vére, meg a tehén hamva, a tisztátalanokra hintetvén, megszentel a tökéletességre: mennyivel inkább Krisztusnak a vére, aki az [örökkévaló] Szent Lélek által önmagát áldozta fel?!¹³⁸

Ha tehát örökkévaló a Szent Lélek, és Isten is örökkévaló, akkor egyértelmű a következtetés. Azonban a szorgos munkásokra hagyjuk a Szent Lélekről szóló összes tanúbizonyságok egybegyűjtését, amelyek Őt Istenként és Úrként hirdetik, ugyanakkor az Atyával és a

¹³² ApCsel 20,28. Theodorétosz a számos kódexben megőrzött szövegvariánst idézi: τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου (τοῦ θεοῦ helyett). Nehéz eldönteni, hogy szerzőnk jelen esetben szándékosan kerüli-e a „verbális theopaszkhizmust” (azaz „az Isten tulajdon vére” kifejezést), vagy számára egyszerűen csak ez a szövegváltozat ismeretes.

¹³³ ὁράτε (...) τὴν θεολογίαν τοῦ Πνεύματος – Látjátok a „Lélek teológiáját”, vagy „a Lélekről szóló teológiai tanítást”, vagy akár „a Lélek Istennek való nevezését”. Theodorétosz írásaiban – amint azt már említettük – a θεολογία szó gyakran az Istenről, illetve a Szentháromságról szóló tudományt jelöli.

¹³⁴ 1Kor 14,24–25.

¹³⁵ Szó szerint ὁμῖν (tibennetek) – az olvasókra gondol, miközben Pál szavait idézi.

¹³⁶ 1Pt 4,14.

¹³⁷ 1Jn 4,13.

¹³⁸ Zsid 9,13–14. Két eltérést tapasztalhatunk: Theodorétosz a πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα helyett πρὸς τελειότητα-t mond, a διὰ Πνεύματος αἰωνίου helyett pedig διὰ Πνεύματος ἁγίου-t. A második valószínűleg kódexmásolási hiba, hiszen az idézetet Theodorétosz éppen a Szent Lélek örökkévalóságának bizonyítására hozta fel (l. a fejezet címét, ill. a szöveg következő mondatát).

Fiúval egyenrangúnak mondják; mi pedig késelem nélkül a jelen tanítás befejezéséhez látunk.

28. A hit summája

Hisszük tehát, hogy a Szentháromságnak egy természete van, és egyazon lényege, amely három személyben ismerhető meg;¹³⁹ hatalma oszthatatlan, királysága feldarabolhatatlan, egy az istensége és uralma is. Ily módon az egység megmutatkozik a lényeg azonosságában, s a Háromság nem csupán a nevekben, hanem a személyi valóságokban [is] felismerhető.¹⁴⁰ [A Szentháromságot] ugyanis nem mondjuk „háromnevű egy”-nek Szabelliosz, Phóteinosz és Markellosz módján, [akik a három Személyt] összevonják és össze is keverik. Viszont azt sem állítjuk, hogy három eltérő természetű és lényegű, egyenlőtlen és különböző, egymás fölé rendelt, [emberi] értelemmel és nyelvvel meghatározható és megmérhető [személyről van szó], Areiosz istentelen okvetetlenkedésének mintájára, aki szétválasztotta és egymástól elidegenítette [a Szentháromság személyeit]. Ezzel szemben [azt tanítjuk], hogy a Szentháromságnak három Személye, de egy természete van: [valljuk, hogy Ő] testetlen, változatlan, módosulatlan, végtelen, halhatatlan, határtalan, romolhatatlan, körülírhatatlan, korlátlan, láthatatlan, kifürkészhetetlen, kibeszélhetetlen, kimondhatatlan, felfoghatatlan, hozzáférhetetlen, elgondolhatatlan, önmagától létező, lelki világosság, a javak forrása, a bölcsesség kincsesára, a mindenség Teremtője és mindenek Gondviselője, a teremtett világ hajóját kormányzó Bölcsesség. Ehhez a hithez ragaszkodunk, mert erre tanítottak minket a teológus férfiak. Azoknak pedig, akik [emberi] okoskodás alapján érvelnek, ezt feleljük: ez a te részed, ez a te sors szerinti örökséged;¹⁴¹ a mi részünk azonban az Úr, és Őt követve nem hagyjuk el a helyes utat, hiszen tanítónk a Szent Írás is. Méltán mondjuk fennhangon tehát: „Az én lábamnak szövéténeke a te törvényed, és ösvényeimnek világossága.”¹⁴² Ez a világosság ragyog körül bennünket, amikor felismerjük és követjük az előttünk járt atyák nyomdokát mindaddig, amíg mindannyian eljutunk a Krisztus Jézusban megholtak feltámasztására. Övé a dicsőség örökkön örökké. Ámen.

*Ajánlom szeretettel kedves tanárainknak,
Adorjáni Zoltánnak,
külön köszönettel a szíves lektorálásért
és módfelett hasznos tanácsaiért,
valamint dr. Juhász Tamás professzor úrnak
bátorító támogatásáért.*

¹³⁹ Szentháromságtani szempontból a kalcedoni $\acute{\epsilon}\nu\ \pi\rho\acute{\omicron}\sigma\omega\pi\omicron\nu\ \acute{\epsilon}\nu\ \delta\upsilon\acute{o}\ \phi\upsilon\sigma\epsilon\sigma\iota\nu$ tökéletes megfelelője: $\pi\iota\sigma\tau\acute{\epsilon}\upsilon\omicron\mu\epsilon\nu\ \mu\acute{\iota}\alpha\nu\ \omicron\upsilon\sigma\iota\alpha\nu\ \acute{\epsilon}\nu\ \tau\upsilon\tau\iota\sigma\iota\nu\ \acute{\iota}\delta\iota\acute{o}\tau\eta\sigma\iota\nu\ \gamma\nu\omega\rho\iota\zeta\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\nu$. Theodorétosz gondolkodásában minden $\pi\rho\acute{\omicron}\sigma\omega\pi\omicron\nu$ -nak, azaz személynek megfelel egy külön $\acute{\iota}\delta\iota\acute{o}\tau\eta\sigma$, azaz tulajdonság-együttes. Ezért fordítottuk értelem szerűen a fenti mondatban „három személy”-nek a $\tau\upsilon\tau\iota\sigma\iota\nu\ \acute{\iota}\delta\iota\acute{o}\tau\eta\sigma\iota\nu$ -t.

¹⁴⁰ $\acute{\epsilon}\nu\ \tau\alpha\upsilon\tau\iota\varsigma\ \acute{\upsilon}\pi\omicron\sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\epsilon\sigma\iota\ \gamma\nu\omega\rho\iota\zeta\epsilon\tau\alpha\iota$.

¹⁴¹ $\acute{o}\ \kappa\lambda\eta\rho\varsigma$.

¹⁴² Zsolt 119, 105 (LXX: Zsolt 118, 105).